

Skrbi me, da bo digitalni način načrtovanja prevladal in arhitekturi odvzel fizično bistvo

Intervju z Ivo Smrke

Pogovarjali sta se Irena Kirn in Špela Nardoni Kovač

Iva Smrke (1980) je leta 2004 diplomirala na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani. Pred diplomo se je odpravila na obvezno prakso v enega najbolj znanih arhitekturnih birojev na svetu – Herzog & de Meuron, ki deluje v Švici. Pot tja so ji omogočile nagrade v oblikovanju in arhitekturni natečaji (1. nagrada na natečaju za zasnovo trga v Kamniku, Marksman Design Award, Nizozemska) ter razstavljanje na BIO (Bienale industrijskega oblikovanja) v Ljubljani. Po diplomi se je v biro Herzog & de Meuron vrnila kot mlajši arhitekt, od leta 2012 pa je vodja projektov in družabnica. Do zdaj je vodila že vrsto pomembnih projektov biroja, med drugim projekt trgovine Miu Miu v Tokiu, prvonagrajeni natečajni projekt za Muzej umetnosti 20. stoletja v Berlinu, projekt galerije Tate v Londonu, prvonagrajeni natečajni projekt za stanovanjsko stolpnico Wood Wharf v Londonu, mega projekt kulturnega centra v Sao Paulu in zasnovo urbanega kompleksa v Los Angelesu. V naše kraje se rada vrača: leta 2010 je bila gostujoča profesorica na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani, predavala je na Dnevih Orisa v Dubrovniku in Zagrebu, svoja videnja v arhitekturi je predstavila na festivalu revije Outsider, za katero občasno tudi piše kolumne. Njen sveži »projekt« pa je materinstvo; kot mati dvojčkov trenutno dela in živi v Švici.

© osebni arhiv

Iva, izpostavila bi vaš pogum in odločnost, ko ste se še kot študentka odločili, da greste po izkušnje v enega najboljših arhitekturnih birojev na svetu. Uspelo vam je, vaša pot se je prepletla z birojem, postali ste vodja projektov in takrat ste bili ena zelo redkih žensk na takšnem položaju. Najin pogovor poteka ravno v času, ko svojo vlogo arhitektke začenjate prepletati z materinstvom.

Pred nekaj meseci ste postali mama dvojčkoma. Kako vam uspeva zdaj?

Ne uspeva mi (*smeh*) ... Trenutno sem še na materinskem dopustu in si ne predstavljam, kako bi lahko vzporedno delala. Absolutno sem zaposlena z otrokoma. Predstavljala sem si, da se vsaki mami zgodi sprememba v razmišljanju, nikoli pa nisem verjela, da je tako težko imeti dva novorojenčka. Vodim velike projekte, doživljam strese, pritiske ..., nič pa ni primerljivo s stresom, ki nastane pri ugotavljanju (prek poskusov in napak), kako potolažiti jokajočega dojenčka (še manj pa dva hkrati). Ni spanja, še slabše pa je, da ni vse odvisno od tebe. To je res velika sprememba, kako mi bo uspelo, ko se vrnem, mi še ni čisto jasno. Zdaj razmišljam korak za korakom, ne več kot za dan vnaprej.

Predstavljam si, da ste bili polno predani biroju; ste čutili dvome o tem, ali bi imeli otroke – in kdaj?

To je res. Med študijem sem razmišljala, da če bom v karieri karkoli ustvarila, bom to naredila do 35. leta. Takrat je to pomenilo, da imam pred sabo še petnajst let. O otrocih še nisem razmišljala. Ko sem prišla v Švico, sem bila res osredotočena na delo. Projekti v naši stroki trajajo dolgo, če želiš videti plod svojega dela, lahko traja tudi pet, deset ali več let. Zelo preprosto je pozabiti na vse ostalo – in leta minejo. Ko sem bila stara 35 let, sem kot prva ženska v biroju postala *project director* (direktorica projekta). Zdelo se mi je, da je to to, da več ne potrebujem. Delala sem, kar sem želela, na položaju, ki mi je ustrezal, nisem potrebovala titule. Zakaj torej sprememba, zakaj so se zgodili otroci? Z možem Craigom sva oba v teh letih, v karierah sva dosegla, kar sva hotela ... Res pa je, da nisva pričakovala dvojčkov.

»Najpomembneje imeti sposobnost, da predstaviš svoje videnje. Tudi če je napačno.«

© osebni arhiv

Projekt trgovine Miu Miu v Tokiu

Prestavitev v drug svet?

Zares v drug svet. Že v nosečnosti začneš drugače razmišljati. Pa vendarle, delala sem do zadnjega dne, kakor da ni nič. Kljub trebuhu se nisem niti zavedala, da sem noseča. Na srečo smo se v biroju že dogovorili, kdo bo prevzel projekte. Porod je bil namreč prezgoden. Čez noč se je zgodilo, da nisem več hodila v službo in nisem imela stika s projekti. Zdaj so prioritete popolnoma drugje. Včasih mi gre za preživetje, tule, doma (*smeh*). In ko sežeš do meje svojih moči, se meja še zviša. Včasih se sprašujem, kje najdem potrpljenje.

Saj se nameravate vrniti?

Da, vrniti se nameravam čez kake tri mesece. Hotela bi se vrniti stoodstotno, a ne vem, kako res bo. Otroka bosta v vrtcu, računamo pa tudi na pomoč starih staršev, ki je že zdaj neprecenljiva.

Vendar je mojih 100 odstotkov prej pomenilo vsaj 120 odstotkov. Zdi se mi, da tega zdaj ne bi zmogla. Vem, da je vse stvar »menedžmenta«, organizacije. Upam torej, da sto odstotkov pomeni osem ur na dan. Do zdaj je bilo to zelo redko, zelo redko. A projekti in naročniki postajajo vse bolj zahtevni, razmere so vse težje, graditi je treba za manj denarja, z manj časa, več je pogojev.

Torej ne velja, da so v velikih in znanih birojih pogoji za projektiranje idealni (*smeh*)?

Verjamem, da to ni nikoli veljalo. Seveda pa je razlika. Ampak ne v tem, da je vse mogoče, ker ima naročnik neskončno veliko denarja, pač pa v tem, da je naročnik, ki pride k nam, pripravljen vložiti več. Več časa, včasih tudi več denarja. Investitorji so dobri, če so pripravljeni vložiti čas v dialog za iskanje prave, dolgoročne in trajnostne rešitve, kar pa na dolgi rok tudi prihrani denar. Z obojestranskim vlaganjem v dialog se vzpostavi vzajemno spoštovanje in razumevanje, in kar je najbolj pomembno, lahko se jasno določi skupni cilj. Vzpostavi se poseben dolgoročni odnos. Naši najboljši naročniki se vračajo za nove in nadaljnje projekte. Razlika pri večjih birojih je torej morda to, da so naročniki bolj ozaveščeni, imajo več potrpljenja in so pripravljeni vložiti več časa, ker vedo, kaj pomeni nekaj narediti na drugačen način.

Vaš biro je eden najboljših, svetovno znanih birojev. Predstavljam si, da je transnacionalen, najbrž je struktura ljudi, ki delajo pri vas, zelo pestra?

Da, biro je absolutno transnacionalen. Ljudje prihajajo iz 26 različnih držav. Tudi ambient je mednarodni, kar se zrcali v delu in vpliva na način komunikacije. Naš osnovni jezik je angleščina, ki jo vsi znajo, tudi Jacques in Pierre v biroju načeloma govorita angleško. Mednarodnost je velika prednost, ki mi osebno že od nekdaj zelo ustreza. Kot najstnica sem z družino tri leta živela v Tel Avivu. Hodila sem v mednarodno oziroma ameriško šolo, kjer sem spoznala tudi svojega moža, ki prihaja iz Južne Afrike. V Tel Avivu so bili moji sošolci z vsega sveta, različnih narodnih pripadnosti in polti, iz različnih okolij in okoliščin. V najstniških letih je bila to močna izkušnja, ki ti odpre oči in obzorje.

Nacionalnost torej v vašem biroju ne igra prav nobene vloge, in najbrž tudi spol ne, čeprav ste bili v njem prva oz. ste ena redkih žensk na takšnem položaju. Kako vidite to? So bolj bistvene osebne lastnosti?

Rekla bi, da so. Na začetku je bilo žensk res manj, danes jih je že veliko več. Stvari se spreminjajo. Kljub temu mislim, da gre predvsem za vprašanje osebnosti. Nikoli nisem imela občutka, da bi, ker sem ženska, morala delati več ali kakorkoli drugače kot moški. Vedno je šlo le za delo. Izjema je gradbišče, kjer pa se moraš dokazati. Ko si pridobiš spoštovanje, je komunikacija drugačna. Ampak tisti prvi vtis je vedno: »Aha, zdaj bo pa ta ženska s čelado tukaj nekaj komentirala!« (*Smeh*.) To sem doživela. Takrat sem dojela, da moram s svojim znanjem dokazati, zakaj sem tu. In to je pravzaprav korektno. Morda imajo tudi mlajši moški podobno izkušnjo. Najbrž pa stvar ni le v spolu, ampak tudi v starosti in izkušnjah.

Kaj je tisto, kar šteje? Katera je tista pomembna lastnost arhitekta, ki šteje v vašem biroju?

Zelo težko vprašanje. Rekla bi, da je najpomembneje imeti sposobnost, da predstaviš svoje videnje. Tudi če je napačno. Na tak način pokažeš, da veš, kaj delaš. Pri nas v biroju se projekt razvija na zelo verbalen način, sestanki z Jacquesom in Pierrom so vedno v obliki pogovora. Gre za komunikacijo, razpravo, pri kateri je pomembno, da vsak kaj pove, kaj doda in prispeva. Ne obstaja »prav« ali »narobe«. Pomembno je, da argumentiraš tako, da lahko vsi, ki so vključeni, na stvar pogledajo še drugače. Pomembno je, da kdo tudi nasprotuje. Pri iskanju boljše rešitve je kritika ključna. Absolutno pomembno je, da jo znaš sprejeti, ker kritika bo. Na vsak stavek bo, upam, kdo rekel: »Že, ampak ...« Tako se z vsakim stavkom izločajo slabše rešitve, brišejo se neprioritetne naloge in nepomembne stvari. Všeč mi je izjava Richarda Bransona: »Poslušaj več, kot govoriš. Nihče se ni še nikoli ničesar naučil s poslušanjem samega sebe.« Tudi Jacques in Pierre se dostikrat ne strinjata, in na začetku se mi je zdelo to čudno. A na podlagi predstavitve argumentov vedno najdeto skupno rešitev, to se mi še vedno, vse do danes, zdi neverjetno, še vedno se čudim: »Kako pa sta zdaj prišla do tega?« Med pogovorom se zelo spoštujeta. Naučiš se, da je pogovor bistveni del našega poklica in da moraš biti iskren tudi, če nekdo noče slišati, da je ideja »neumna«. Najpomembnejša se mi torej zdita ogromno spoštovanje med pogovorom in sposobnost sprejeti kritiko. Ni tako pomembno, kakšno izobrazbo imaš, ali si imel dobre ocene, ali znaš dobro risati, uporabljati AutoCAD ali Revit. To so vse stvari, ki se jih je mogoče naučiti, ker so le orodja, ki se skozi čas spreminjajo – ostaja pa znanje, ki ta orodja vodi. In ne obratno.

Gre torej za prodornost v razmišljanju? Pogum?

Pogum. In samozavest. Spominjam se noči, preden sem prvič prišla v biro. Bilo me je neskončno strah. Danes se mi zdi smešno, da sem tedaj pričakovala ljudi, ki brezhibno obvladajo računalnik in različne programe, ki vedo, kaj vse se dogaja po svetu ... Prišla sem z naše fakultete, sanjalo se mi ni, kako je drugje ... Bilo nas je dvajset, ki smo začeli isti dan. Vsi smo bili študenti, vsi z enakimi strahovi, in postali smo zelo dobri prijatelji – vse do danes.

Projekt kulturnega centra v Sao Paulu; maketa v merilu 1 : 100

Projekt kulturnega centra v Sao Paulu, render projekta

Prvih nekaj dni je bilo zelo intenzivnih. Na prvem sestanku z Jacquesom in Pierrom me je Jacques vprašal, kaj mislim. Imela sem mnenje, ki sem ga v negotovosti povedala. Rekla sta: znaš povedati svoje mnenje, to je dobro. Nisem bila prepričana, ampak pomembno je bilo, da sem se znala izraziti.

Očitno sem res imela pogum, morda tudi naivnost, da sem se sploh prijavila. Ko sem se odločila, da grem nekam na prakso, se mi je Švica zdela privlačna zaradi tete, ki je takrat živela tu. »Kdo je v Švici? – Aha, Herzog & de Meuron. To je popolnoma noro, ampak – zakaj pa ne?« In sem sprintala svojo osebno mapo na kvadratni A4 (še vedno jo hranim), s kartušo, ki je bila pri koncu, jo dala v kuvertu in si rekla, saj tega ne bo nihče gledal. Ko so me poklicali, sem najprej vprašala, koliko me bo praksa stala. Pričakovala sem tečaje, delavnice, ki bi jih morala plačati kot del študija. Plačevanja semestra si nisem mogla privoščiti. Bil je ženski glas, gospa mi je začudeno razložila, da se jim zdi portfolio zanimiv, naslednji korak je intervju, če bo šlo v redu, dobim službo. Tudi če si študent, je to plačana služba, je rekla. Potem se je vse odvijalo zelo hitro. Na intervju sem potem prinesla vse mapice, polno risb.

Kaj je delo v tem biroju prispevalo k vašemu dojemanju arhitekture? Kaj je za vas arhitektura?

V tem biroju sem, ker mi zelo ustreza način razmišljanja in dela. Dejstvo, da gre za znano ime, nima vpliva, ne počutim se, da bi bila del kake elite. Kaj z našim birojem prispevamo? Mislim, da isto kot vsak arhitekt. Čisto vsak projekt se mi zdi pomemben, naši niso pomembnejši od projektov drugih arhitektov. Vse, o čemer si razmišljal in kar si po letih zaključil z neko rešitvijo, vse, kar zgradiš, je pomembno. Moraš pa se zavedati, da bo komu morda v napoto – drugemu pa bo izboljšalo življenje. Govorimo o svetovni skupnosti, o širšem dobrem. Včasih debatiramo o namenu posameznega projekta, o tem, kaj naročnik zares želi. Precej naročnikov pride po nekakšne ikone. Na stavbo želijo nalepiti ime, ki ji bo povečalo vrednost. Načeloma takšnih projektov ne sprejemamo. Načeloma moramo prepoznati potencialno dobro sodelovanje in uspešen dialog, in takrat projekt sprejmemo. Pomembno je, da s tem, ko nekaj zgradiš, nisi česa uničil. Da si nekaj dal, izboljšal, morda nekemu odprl razmišljanje, mu omogočil lepši pogled iz dnevne sobe, bolj funkcionalno kuhinjo ali pa širši pločnik in pot do trgovine, da bo lahko dostopal z vozičkom. Govorim banalne stvari, a v osnovi so to zares pomembne malenkosti. Arhitektura je lahko lepa ali grda, to je zelo subjektivno. Pomembneje se mi zdi postaviti se v vlogo človeka, se pogovarjati z drugimi strokami (z zdravniki, delavci, z blagajničarko ...), z različnimi ljudmi, in tako prepoznati dejansko potrebo človeka – in človeštva – v prostoru. Raznolikost mnenj ustvari realnejšo sliko – prav tako kot raznolika ekipa ustvari boljšo rešitev. Arhitekti v pogovoru med sabo tega ne moremo, saj presojamo iz svojega sveta: ta stol je kul, ta fasada mi ni všeč ... To ni za ljudi, ki so dejanski uporabniki, za nekoga, ki gre

po mestu in si na tržnici kupi sladole. Ne zanima ga, kakšna stavba je tam, ne sme pa ga zmotiti in omejiti. Če ga navdihne, je to super, to je tisto, kar lahko dodaš. Da pa to dosežeš, se moraš pogovarjati z ljudmi, z njimi živeti, ne pa se postaviti v oblak arhitektov.

Vodili ste res ogromne projekte. Se vam zdi, da pri večjih projektih bolj začutiš prispevek svetu, se bolj zaveš globalnosti?

Velik projekt te to lažje nauči kot majhen projekt za zasebno rabo. Govorim predvsem o projektih, kjer gre za skupnost, javni prostor. Pri velikem javnem projektu boš moral razmišljati, kje in kako nekdo prečka cesto, kaj vidi, kje je drevo, kje je luč, kakšna je ta luč ..., nekoga bo motila, drugega ne. Kje najdeš ravnotežje? »Kaj ti priporočajo?« te vprašajo. Takrat ne moreš več gledati samo s stališča svoje stroke, ki na tako vprašanje velikokrat odgovori trendovsko. Razmišljati moraš širše. S tem, kar zgradiš, res na nekoga vplivaš. Pri ogromnem projektu, s tremi gledališči, knjižnico, šolo in podobnim, si je treba zamisliti scenarije, kako se bodo ljudje gibali ter kako jim izboljšati in polepšati izkušnjo. Javni projekti so načeloma uspešni, če upoštevajo raznolikost programa in s tem raznolikost uporabnikov (sliki 3 in 4) – in to je spet rdeča nit: raznolikost prispeva živahnost, življenje (idealno je, če projekt živi 24 ur na dan: dopolndne šola, popoldne knjižnica, zvečer restavracija, ponoči stanovanja itd.). Raznolikost programa ustvari boljšo cirkulacijo v mestnem tkivu, prav tako kot raznolikost ekipe zviša kakovost debate.

In potem sledi oblikovanje ...

Absolutno. Estetika je vendarle velik del našega poklica. Prostor rešujemo z več vidikov: od tehničnih do socialnih; vedno z vprašanjem, kako bo napredovalo človeštvo in kako potencirati ta napredek s prostorom, z arhitekturo, vse do estetskih vidikov. Zanimivo je ravno to, da je estetika subjektivna. In kako se potem strinjamo – Jacques, Pierre, jaz, pa še kdo? Res se mi zdi fantastično, na kakšen način delujemo v tem biroju. Pogovor. Spet skozi pogovor. Ne funkcioniramo tako, da nekdo nekaj naskicira. Tu je vse bolj racionalno, pragmatično. Nihče ne reče: Tako bo! Nikogar ni, ki bi odločal. Pogovor o tem, na primer, kaj je funkcija tega okna. Kaj hočemo doseči v celoti? Kaj to prispeva in kaj odvzame? Kakšne variante imamo? Včasih delamo tudi z drevesi odločitve in igro izločanja: napišemo vse variante. Tako okno je dobro, tako ne, zato ker ... Jacques in Pierre sta zelo pragmatična, morda to izhaja iz Basla, iz protestantskega načina razmišljanja, ki je včasih zelo hladen, a sistematičen. Obenem pa imata zelo dober estetski občutek, tisto »nekaj«, kar dodata z dušo. To pa z igro izločanja ne gre. Racionalni pristop pripelje do variant, ki jih potem testiramo z maketami. Gledamo makete in se pogovarjamo. Estetika je velik del projekta, vse pa nekako izhaja iz praktičnih rešitev.

»Ko združiš skrajno različne ljudi z istim ciljem, je debata najbolj zanimiva, takrat najdeš najboljše rešitve.«

Torej, v biroju nastavite variante in potem po kriteriju izločanja preidete na naslednji korak.

Da, lotimo se projekta in po določenem času vstopi naročnik. Predstavimo mu proces, naše razmišljanje – veliko časa vložimo v to, pokažemo vse variante, tudi izločene, in argumentiramo, zakaj smo jih izločili. Tako naročnik spozna naš način razmišljanja in lahko se začne konstruktivni dialog. Zgodi se, da naročnik izpostavi kaj, česar nismo predvideli ali kar smo celo izločili. Treba je razumeti, zakaj naročnik to hoče. Sledi proces učenja drug o drugem. To je skozi celoten projekt zelo zelo pomembno. Pri tem je zelo pomembna tudi kemija. »Aha, zdaj razumem, zakaj tako misliš!« Zdaj pa je treba najti tisto, glede česar se bomo strinjali, kjer bodo upoštevani argumenti obeh strani. To je, lahko bi rekli, kompromis, a pravzaprav ne sme biti kompromis. Biti mora idealna rešitev! Naj, naj, najboljša rešitev, kar jih obstaja (*smeh*)!

Vrniva se ponovno k multikulturalnosti. Rojeni ste bili na Reki, živeli ste tudi v Izraelu; Slovenija, Švica ... Zanima me, kaj vam je ta izkušnja dala. Kaj je tisto, kar je dragoceno?

Spomnim se, da je pri nas na fakulteti med profesorji vladal nekakšen boj. Takrat se nam je zdelo to nekako normalno. Gledano s perspektive moje zdajšnje izkušnje pa je to narobe. Bolje bi bilo, če bi se podpirali, promovirali razumevanje in spraševali: »Aha, zakaj si to naredil tako?« Ali pa: »Kaj je prednost tega?« Še vedno mi ni jasno, ali je šlo za tekmovalnost. Razmišljam, ali je razlog, da sta Jacques in Pierre uspela, prav v tem, da ne tekmujeta. Njuno izhodišče ni: to bomo naredili bolje kot on, ampak: ponudili bomo svojo rešitev, za katero trdno stojimo, saj smo jo že tisočkrat predebatirali. Skratka, odnos med arhitekti v Sloveniji me je motil. Česa takega v biroju nisem doživela. Znotraj ekipe se seveda začuti tudi tekmovalnost, normalno, hočeš biti boljši. Ne prihaja pa do poniževanja dela nekoga drugega. Lahko rečeš: meni to ni všeč, in izjavo podpreš z dejstvi in argumenti. Ne sme pa to biti zaničevalno.

Od kod ta razlika?

Imamo srečo, da v Švico oziroma v naš biro prihajajo naročniki z vsega sveta, ki nas spoštujejo, in mi sami odločamo, katere projekte bomo sprejeli. Če to ni luksuz, ne vem, kaj je. V Sloveniji je težje najti nekoga, ki te spoštuje in te bo dobro plačal za to, ker si sposoben in ker verjame vate. Tradicionalno smo Slovenci vsak sam svoj mojster. Potreba po arhitektu je v jedru drugačna. V Švici je že tradicija, da najameš arhitekta, da ga spoštuješ, ga vprašaš za mnenje, poslušаш, kajti arhitekt ima znanje, ki ga nearhitekt nima, in to znanje nekaj velja. To znanje je tu cenjeno in plačano. Tudi pri nas so arhitekti, med njimi tudi profesorji arhitekture, delali zelo pomembne projekte za naše kraje, za naš prostor. Niso pa dobili priznanja, spodbude, spoštovanja, ki ga vsak potrebuje, da ostane zdravo povezan s svojim poklicem. Tako se je najbrž razvilo nezadovoljstvo in celo nespoštovanje med samimi arhitekti.

Pravite, da se vam zdi pomembno mednarodno okolje, v katerem delate in živite. Drugačnost, različnost. Se vam zdi, da to prispeva k boljši kakovosti dela?

Basel je zelo mednarodno mesto, ki se je razvilo zaradi farmacije in umetnosti. Art Basel je največji svetovni dogodek na področju umetnosti, samo mesto ogromno vlaga v umetnost, tudi v ulično umetnost, ki je zares izjemna. Tudi grafiti so tu cenjeni že od osemdesetih let. Mesto, ki kaže obraz

znanosti, pa tudi umetnosti, je recept za živahnost, interakcijo in s tem tudi napredek. Tu živi ogromno tujcev, ljudje so od vsepovsod. Tudi zunaj biroja se gibljem v mednarodnem okolju. A pomembna se mi zdi predvsem interakcija pri delu. V svojih ekipah vedno poskušam združiti skrajno različne ljudi. Res, včasih doživljam tudi prepiranje. A s časom se vsi naučimo, da je pogovor tisti, ki prispeva k boljšim rezultatom, da trma ni konstruktivna. In bolj ko je nekdo drugačen, bolj je zanimivo. Zaposlila sem na primer študenta iz Tajske, ki je doma delal samo iz bambusa, drugih izkušenj ni imel. Vključila sem ga v ekipo skupaj z Nemcem, ki je obvladal beton. Zdaj pa razpravljajmo, kaj je najboljše za ta projekt, za konkretno situacijo. Nihče ni v prednosti, vsak je strokovnjak na svojem področju. Ko združiš skrajno različne ljudi z istim ciljem, je debata najbolj zanimiva, takrat najdeš najboljše rešitve. Bistven pa je skupni cilj: najboljše za projekt. Zato pa smo tako čustveno navezani na svoje projekte (*smeh*) ...

K tej raznoličnosti na neki način prispevamo tudi ženske, saj smo vendar biološko različne od moških. Samoumevno je, da imamo pač drugačen pogled.

Absolutno. Ženske in moški nismo enaki in tudi nikoli ne bomo. Lahko imamo enake pravice oz. enake odgovornosti pri delu, biološko pa so naše vloge in odgovornosti različne, in tako vedno bo. Narava tudi ve, da je moč v raznolikosti. Treba pa je ugotoviti, kaj ženska zna in moški ne, ali pa, kaj kdo lažje in hitreje naredi. Kaj kdo lahko prispeva. Absolutno nujno je imeti v ekipi tako moške kot ženske, mlade in stare, nekoga, ki je študiral na Harvardu, in nekoga z naše fakultete v Ljubljani ... Vsekakor čim več različnih pogledov.

» Narava tudi ve, da je moč v raznolikosti.«

Kako pa vidite prihodnost arhitekture? Zdi se, da nam covid prinaša spremembe, tudi družbene. Kaj menite o tem?

V času covida smo spoznali, da je pomembno, če je okno na pravem mestu, da lahko v utesnjeni prostor stanovanja posije sonce. In morda je tam terasa z zunanjim pogledom. In v bližini drevo. Za nas, razvajene arhitekete, to niso spektakularni projekti, pa vendar so ti v ozadje potisnjeni premisleki nedvomno ključni. Istočasno pa smo spoznali, da je ustvarjalnost »online« nedvomno drugačna od procesa projektiranja, ko smo v istem prostoru. Bolj omejena je, ker ni fizičnega stika. V fizičnem prostoru lahko nekdo z olfa nožem zareže v maketo, jo uniči, potem jo vzame v roke nekdo drug ... Saj smo se znašli, ker so pač vse rešitve digitalne, imamo IT. Ampak arhitektura je fizična stvar. Je nekaj, česar se dotakneš, kar vohaš, kar odmeva ali ne odmeva, je hladno ali ni hladno. In tega ne moreš dojeti samo prek računalnika. In tudi ne samo s pogovorom. In to me skrbi! Spomnim se, da so, preden sem odšla iz Slovenije, nekateri kolegi delali projekte tako, da so odprli revijo in skopirali kakšno stvar: aha, zdaj so moderna ta okna, ta bom izbral ... na osnovi slik, grafično, trendovsko ... Strah me je, da bo arhitektura postala kompilacija, kolaž stvari, ki že obstajajo. Za to ne potrebuješ pogovora, ni se ti treba dotikati materialov, ker vse prihaja iz končnih proizvodov. Ne pravim, da moraš vedno iznajti nekaj novega, temveč da je treba stvari premisliti. Skrbi me, da bo ta digitalni (grafični) način pri načrtovanju prevladal in arhitekturi odvzel fizično bistvo.

»Strah me je, da bo arhitektura postala kompilacija, kolaž stvari, ki že obstajajo. Za to ne potrebuješ pogovora, ni se ti treba dotikati materialov, ker vse prihaja iz končnih proizvodov.«

Družina

Pogled na goro Matterhorn je navdihujoč.

Navsezadnje človeku prav ta, telesna izkušnja največ pomeni ...

Telesna izkušnja je povezana z občutkom varnosti. Tudi v današnjem svetu se prav vsi želimo počutiti varne. Temeljna vloga arhitekture je zavetje, in dejansko lahko vidimo razliko pri projektih, ki se odzivajo na potrebe uporabnikov (inteligentna izraba prostora, način, kako prostor oblikujemo, katere materiale uporabimo). Občutek varnosti ustvariš z materiali, s prostorom, z merilom, z odprtini, z odsotnostjo odprtini ..., z vsem, kar arhitekti uporabljamo kot orodje pri oblikovanju prostora. In ta orodja so fizična! Nimamo digitalnega orodja za pretvorbo naših misli v risbo. Risba je tista, ki se zgradi, naša dejanska orodja so torej zidak, cement, okno, steklo, preproga, odprtina ... Neumno je misliti, da je arhitektova risba, sploh pa beseda, močnejša od kamnitega zidu. To je primarna odgovornost arhitekta: premisli, kakšno gradnjo načrtuješ, nato premisli še enkrat; šele takrat lahko začneš fizično posegati v prostor. Da, naš prostor je izjemno dragocen, saj gre za obstoj nas vseh, ne samo naše discipline, tudi planeta. Gledati je treba onkraj sebe in svoje hiše. Zelo pomembno je, da znamo stvari predstaviti investitorjem, jih naučiti, argumentirati svoja stališča. Tu se pokaže znanje. Res pa je naročnik tisti, ki odloča – in ki se vedno lahko odloči za drugo rešitev. A treba je znati opisati prednosti in posledice. Idealno je, če ti uspe naročniku predstaviti možnosti s finančnega vidika – da bo prihranil (smeh).

Ali je kaj, kar vas navdihuje zunaj arhitekture? Poleg dvojčkov ...

Sneg, planine, smučanje. Pri tem še vedno vztrajam. Ravno sem se vrnila s smučanja, z malima smo šli za en teden. Bilo je noro, ne vem, ali se je splačalo, ker smo se res namučili z njima, stara sta šele tri mesece (smeh). Potem potovanja. Narava. Bolj narava kot karkoli drugega. Mesta me ne zanimajo več toliko, veliko sem jih videla. Da, narava me že dlje časa zelo navdihuje, iščem posebne kraje, ambiente, kjer se dobro počutim. Pravzaprav ne iščem navdiha, iščem oddih. V naravo grem, da ne delam, da se napolnim.

Glede na značaj vašega biroja, to odprtost, predvidevam, da vaša porodniška ni bila težava?

Nikakor. Najtežji del je bilo najti nekoga, ki bo prevzel projekte, saj je šlo za prevzem kontaktov, moral je biti nekdo z daljšim stažem v biroju. Ostalo pa je bilo preprosto. Vsi so se samo čudili, dva boš imela! »Iva, pri vsem pretiravaš!« (Iva, you overdo everything!) Zdi se logično, da je zdaj tako (smeh).

In tudi mož je podoben. Na srečo ni arhitekt! Je iz čisto druge stroke, zdravnik, anesteziolog. S pogovorom z nekom, ki ni iz tvoje stroke, se ti odprejo oči tudi v arhitekturi. Prav on je v dialogu o arhitekturi odličen partner, ker mi predstavi realno nearhitekturno videnje. Kaj je pomembno za nekoga drugega? Tudi povezovanje disciplin zunaj arhitekture in inženiringa se mi zdi pomembno.

Kaj bi položili na srce mladim arhitektkam in arhitektom?

Da so sposobni vsega. Tudi če se zdi noro in misliš, da ni možnosti – je možnost, tudi če je majhna.

Rada bi dodala še to, kar vidim na intervjujih v biroju. Veliko mladih je zelo samozavestnih, včasih celo preveč. Njihova samozavest je dostikrat osnovana na pedigreju, kar pa ni dobro. Samo to, da si bil na Harvardu, še ne pomeni, da si vreden več kot nekdo brez tako elitne izobrazbe. Včasih delujejo naduti, kot da vse obvladajo, obenem pa dajejo vtis, da ne smejo reči: ne vem, nisem prepričan ... To se mi zdi grozna napaka! Je nasprotje dialogu. Kako se boš kaj naučil, če moraš vedno dajati vtis, da si pameten, da vedno vse veš? Včasih je pomembno, da dodaš svoje, šele ko pri sebi premisliš. Vsekakor je to bolje kot pa govoriti zgolj zato, ker si ne upaš priznati, da nečesa ne znaš. In to me pri mladi generaciji skrbi. Pokazati neznanje je včasih znak inteligence. Odpre si možnost, da se lahko česa naučiš. Če ne poslušáš, pomeni, da se ti ni treba več učiti. To pa je nesmiselno. Tak ne moreš biti, pa tudi če si star sto let.

Torej iskrenost?

Iskrenost, brez dvoma iskrenost. Odprtost. Nismo elita. Jacques ni kak superzvezdnik. V bistvu je zelo prizemljen. In tukaj moramo ostati. Brž ko začnemo leteti, lebdeti, se začnemo deliti na boljše in slabše. In to je lahko nevarno! Vsi smo na isti krogli, ki leti skozi vesolje; vsi smo bili rojeni in vsi bomo umrli; upam, da v življenju vsi pridobimo tudi enake pravice, še bolj pa, da vsi prevzamemo odgovornost – preveč se razpravlja o pravicah in premalo o odgovornosti. Govorimo lahko o odgovornosti do vzgoje otrok, odgovornosti do zahtevnega študija in dela, odgovornosti do česar koli, saj to pomeni, da si aktiven, da se premikaš, da imaš razlog za obstoj. Šele z odgovornostjo lahko ustvariš nekaj enkratnega in pridobiš občutek lastne vrednosti. Brez tega človeštvo ne bo obstalo.

»Nespametno je misliti, da je arhitektova risba, sploh pa beseda, močnejša od kamnitega zidu.«